

YAZALIM

Aşağıdaki boşluklara ehliyet şartlarını yazınız.

....

....

....

....

1.1. Ehliyetin Şartları

Kişinin ehliyetli ve sorumlu olması için bazı şartları taşıması gerekir. Ehliyetin temel şartı akıldır. Akıl olmadan insanın mükellef olması mümkün değildir. İnsanın muhatap olduğu emir ve yasakları anlaması için akıl gereklidir.

Akli seviyesi yeterli olmayan kişi, mükellef tutulduğu işi yapamaz. Bu kişinin sorumluluğu yoktur veya sınırlıdır. Bu kişi, namaz ve oruç gibi dinî yükümlülüklerden sorumlu tutulmaz. Kişinin Müslüman olması, akıllı ve büluğa ermesi, gereken şartlara sahip olması bu şartlardandır.

İnsanların akli seviyeleri farklı olduğu için aklın objektif ve doğru ölçülerle tespit edilmesi gerekir. Kişinin büluğ çağına ulaşıp temyiz (iyi ve kötüyü, kâr ve zararı ayırabilme) gücüne sahip olması aklın varlığı için bir alamet kabul edilmiştir. İşte bu ehliyet şartlarını taşıyan kişi, dinin ve hukukun emir ve yasaklarına muhatap olur.

1 Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, C 1, s. 178.
2 Bakara suresi, 286. ayet.

Ehliyet iki kısma ayrılır:

1. Vücup (hak sahibi olma) ehliyeti: İnsanların bir takım haklara sahip olabilmesi ve onlardan yararlanabilecek durumda olmasıdır. Buna hak ehliyeti adı verilir. Böyle bir ehliyet için insanın hayatta olması yeterlidir. Anne karnındaki çocuk, sağ doğmak şartıyla bu ehliyeti ve onun sağladığı hakkı elde eder. Örneğin, çocuk ana rahminde iken babası vefat ederse sağ olarak doğduğunda babasının mirasından payını alabilir. Anne karnında eksik olan vücup ehliyeti doğumdan sonra tam hâle gelir ve ölüme kadar devam eder.

Çocuğun vücup ehliyeti anne karnında iken başlar ve doğumu ile tamamlanır.

2. Eda (yapma) ehliyeti: İnsanın sahip olduğu hakları kullanabilecek durumda olmasıdır. Bu sebeple buna **fiil ehliyeti** adı verilir. Eda ehliyeti için kişinin **temyiz** (iyi ile kötüyü, yararlı ile zararlıyı ayırt edebilme) gücüne sahip olması gerekir. Bu güce sahip olan kişiye **mümeyyiz** denir. Temyiz gücü, akıl ile oluşur. Büluğdan önceki temyiz gücü bazı mükellefiyetler ve haklar bakımından eksik sayılır.

- **Temyiz Öncesi Dönem:** Yedi yaşının altındaki çocuklar ve akıl hastaları, temyizden yoksun yani gayri mümeyyiz kabul edilir. Bunların vücub ehliyeti tam olsa da eda ehliyetleri yoktur. Bütün işlemlerinde veli kontrolü ve gözetimi vardır. Sözlü olarak yapılması gereken tasarruflar konusunda **kısıtlı** sayılırlar. Bu kısıtlılık durumu onların alışveriş, adak, yemin, bağış gibi işlemlerinin geçersiz olmasına sebep olur. Ancak çarpma, vurma, yakma, yıkma şeklinde verdikleri zararlardan maddi olarak sorumlu olurlar. Örneğin, altı yaşında bir çocuk başkasına ait bir otomobile zarar verirse bu zarar onun malından ödenir. Ödemeyi onlar adına velileri yapar.
- **Temyiz Dönemi:** Yedi yaşından büluğ dönemine kadarki zamanı kapsar. Çünkü temyiz gücü, akıl ve büluğ ile oluşur. Bu dönemde bazı mükellefiyetler ve haklar bakımından çocuk eksik sayılır. Örneğin dokuz yaşındaki bir çocuk tek başına ve kendi iradesiyle ticaret yapamaz. Çünkü mümeyyiz çocuklar, yedi yaşından büluğ çağına kadar kanuni temsilcisi olan velilerinin kontrolü ve gözetimi altındadır. Mümeyyiz çocukların yaptıkları işlemler üç kısma ayrılır:
  - * Başkasına bağış yapma gibi tamamen zararlarına sayılan işlemleri geçersizdir.
  - * Bağış kabul etmek gibi tamamen yararlarına olan tasarrufları geçerlidir.
  - * Alışveriş gibi yarar ve zarar ihtimali olan işlemler ise velilerinin onayına bağlıdır. Veli onaylarsa geçerli, onaylamazsa geçersizdir.

Temyiz dönemi yedi yaşından büluğ dönemine kadardır.

Bu yaştaki çocuklar namaz, oruç gibi dinî hükümlerle

yükümlü değillerdir. İşledikleri suçlardan bedenen değil maddi yönden sorumludurlar.

- **Büluğ Dönemi:** Dinin emir ve yasaklarından sorumlu olabilmek için tam eda ehliyeti gerekir. Bu ise ancak büluğ çağına girdikten sonra olur.
- **Rüşt Dönemi:** Hukuki ehliyete sahip olmak için reşit olmak gerekir. Rüşt çağına ulaşanlar, kendi iradeleri ile hak elde edebilir ve borçlanabilirler. Ayrıca işledikleri bir suçtan dolayı bedenî ve maddi olarak sorumlu olurlar.

TARTIŞALIM

"Büluğa ermemiş bir çocuğun Ramazan ayında oruç tutma sorumluluğu olmaz. Ancak aynı çocuk attığı taşla bir evin camını kırarsa bundan dolayı sorumlu tutulur."

Bu iki durumdaki farklılığın sebebi nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.